

Questing jako innowacja w turystyce kulturowej

Słowa kluczowe: questing, szlak questingowy, turystyka kulturowa, innowacja.

Streszczenie

Questing jako forma zwiedzania oraz metoda w edukacji regionalnej został zastosowany po raz pierwszy w Stanach Zjednoczonych w połowie lat 90. XX w. W Polsce questing i szlaki questingowe są rozwiązaniem stosunkowo nowym. Na szerszą skalę opracowywane są od 2011 r., kiedy zrealizowano projekt unikatowego produktu turystycznego w województwie świętokrzyskim pt. „Bałtów – polska stolica questingu”. Celem artykułu jest przedstawienie questingu jako innowacyjnego rozwiązania dla turystyki kulturowej w Polsce, tworzonego w oparciu o dziedzictwo kulturowe, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. W formie przeglądowej odwołano się do teoretycznych założeń dotyczących questingu opracowanych przez Delię Clark i Stevena Glazera, inicjatorów rozwoju questingu i tworzenia szlaków questingowych w Stanach Zjednoczonych. Powstanie kulturowych i historycznych szlaków questingowych w Polsce, których obecnie jest ok. 200, stanowi dobry przykład wielostronnej współpracy międzysektorowej na poziomie lokalnym na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowego, tak istotnego dla rozwoju turystyki kulturowej.

Najlepsze questy chwytają ducha miejsca. Jednakże odnaleźć ducha miejsca możemy tylko przez własne doświadczenie. Jeśli chcemy odnaleźć ducha miejsca, musimy się nauczyć, dostrzegać szczegóły i odkrywać ukryte historie.

Delia Clark, Steven Glazer¹

Wstęp

Zmieniające się potrzeby człowieka w zakresie uczestnictwa w turystyce powodują odpowiedź ze strony rynku w postaci tworzenia innowacyjnych rozwiązań. Questing jest przykładem takiego innowacyjnego produktu turystycznego utworzonego w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Szlaki questingowe, które są efektem wdrażania metody questingu, nazywane są również questami (ang. quest – poszukiwanie, śledztwo), szlakami lub ścieżkami tematycznymi (w zależności od zajmowanej powierzchni). Charakterystycznymi cechami tego rodzaju szlaków jest określona tematyka (kulturowa, historyczna lub przyrodnicza), brak oznaczenia w terenie, możliwość samodzielnego zwiedzania według schematycznych map i wierszowanych wskazówek oraz rozwiązywanie zagadek w czasie przejścia trasą [Wilczyński 2011a, s. 55]. Funkcje turystyczna i edukacyjna w projektowaniu szlaków questingowych wzajemnie się przenikają, a same szlaki stanowią przykład działania na rzecz rozwoju i popularyzacji turystyki kulturowej, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. Ze szlaków questingowych korzystać mogą różne grupy turystów i zwiedzających – turyści indywidualni, rodziny z dziećmi, nauczyciele, dzieci i młodzież szkolna, uczestnicy turystyki pieszej i rowerowej.

Questing stanowi połączenie metody zwiedzania, edukacji regionalnej, aktywnego wypoczynku oraz promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Idea i założenia questingu zostały opracowane w połowie lat 90. XX w. w Stanach Zjednoczonych. Pierwsze szlaki questingowe powstały w ramach realizacji programu edukacji regionalnej „Valley Quest” (Dolina Questów) w dolinie rzeki Connecticut w stanie Vermont [Clark, Glazer 2004,

¹ Clark D., Glazer S., 2004, *Questing. A Guide to Creating Community Treasure Hunts*, University Press of New England, Lebanon, s. 27.

s. 21]. Obecnie metoda questingu chroniona jest prawami autorskimi. W Polsce szlaki questingowe tworzone są na szerszą skalę od 2011 r., w dużej mierze dzięki działalności trenerów questingu i organizacji pozarządowych zajmujących się jego popularyzacją. Aktywnymi popularyzatorami idei questingu i partnerami współpracującymi na rzecz wdrażania tej metody w rozwoju turystyki w Polsce są Agencja Public Relations Planet PR, Fundacja Best Place, Fundacja Miejsc i Ludzi Aktywnych oraz Polska Organizacja Turystyczna [Wilczyński 2011a, s. 55]. Jak zaznacza Łukasz Wilczyński, *zastąpienie nazwy polskim odpowiednikiem nie znajduje uzasadnienia, gdyż questing zakorzenił się już w światowej turystyce i staje się coraz bardziej popularnym trendem. To tak, jakby szukać polskich nazw dla snowboardu czy nordic walkingu* [Wilczyński 2011a, s. 53].

Tworzenie szlaków questingowych stanowi dobry przykład współpracy podmiotów z sektora społecznego, publicznego i prywatnego na poziomie lokalnym. Wśród nich można wymienić samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe, lokalne grupy działania, instytucje kultury, ale także członków lokalnych społeczności – wolontariuszy, mieszkańców, animatorów społecznych, edukatorów regionalnych, przedsiębiorców. W Polsce dostępnych jest aktualnie ok. 250 szlaków questingowych (stan z dnia 30.11.2013 r.), co pozwoliła stwierdzić kwerenda serwisów internetowych Questing (www.questing.pl), Best Quest (www.bestquest.pl) i Questing. Wyprawy Odkrywców (www.questy.com.pl). Szlaki dzielone są na kulturowe, historyczne (łącznie ok. 200 szlaków) i przyrodnicze.

Zasady questingu wpisują się w trend „3xE” (ang. entertainment, emotion, education) obecny we współczesnej turystyce i łączący rozrywkę i zabawę z edukacją, emocjami i zaangażowaniem (ang. engagement) turysty w zwiedzanie [Wilczyński 2011a, s. 54]. Szlaki questingowe obejmują miejsca i obiekty cenne kulturowo lub przyrodniczo, istotne w historii danego miejsca i potencjalnie atrakcyjne turystycznie, ale często mniej popularne i nie będące przedmiotem zainteresowania turystów. Dzięki nowemu sposobowi zwiedzania, jakim są szlaki questingowe, turysta kierowany jest w miejsca położone poza głównymi, można powiedzieć „przewodnikowymi” trasami. Questing umożliwia samodzielne zwiedzanie przy użyciu schematycznej mapy z prostymi zadaniami i wierszowanymi wskazówkami, z których turysta korzysta przemierzając wyznaczoną trasę.

Systematyczny rozwój sieci szlaków questingowych we wszystkich województwach w Polsce pozwala na promocję nowego produktu turystycznego pod wspólną marką questingu. Celem tworzenia szlaków questingowych jest popularyzacja lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, zachęcanie turystów do zwiedzania mniej znanych obiektów i miejsc położonych w mniejszych miejscowościach, motywowanie mieszkańców, dzieci i młodzieży do poznawania „małych ojczyzn”. Szlaki questingowe uzupełniają w Polsce sieć szlaków turystycznych i kulturowych (tematycznych). Innowacyjne rozwiązanie, jakim są szlaki questingowe, dotyczy rozwoju turystyki kulturowej zarówno w miastach – szczególnie tych mniejszych, jak i na obszarach wiejskich poprzez tworzenie tam unikatowego produktu turystycznego w oparciu o dziedzictwo kulturowe. Questing jest również dobrym rozwiązaniem dla muzeów lub skansenów, ponieważ umożliwia samodzielne ich zwiedzanie według klucza przyjętego przez autorów szlaku. W przypadku turystyki kulturowej w miastach, będących znanymi ośrodkami turystycznymi, szlaki questingowe stwarzają możliwość skierowania uwagi turystów na mniej znane obiekty i miejsca zabytkowe, położone poza dzielnicą staromiejską koncentrującą ruch turystyczny, również cenne historycznie i kulturowo.

Czym jest questing? Ujęcie teoretyczne

W „Marketingowej Strategii Polski w Sektorze Turystyki w latach 2012 – 2020” podkreślono znaczenie trendu „3xE” (ang. education, entertainment, excitement) w rozwoju współczesnej turystyki. Wśród nowych, potencjalnie atrakcyjnych form turystyki, które będą

rozwijać się w Polsce wymieniono questing, formy zwiedzania miast z wykorzystaniem gier tematycznych, turystykę muzealną, biograficzną, studyjną, kulinarną, kultury ludowej, literacką i filmową, tanatoturystykę i inne [Walas red. 2011, s. 10].

Kompleksowe ujęcie tematyki questingu przedstawione zostało przez Delię Clark i Stevena Glazera w opracowaniu pt. *Questing: A Guide to Creating Community Treasure Hunts* [Clark, Glazer 2004]. Questing definiowany jest przez nich jako model edukacji regionalnej (ang. place-based education) skupiający się odkrywaniu najbliższego otoczenia człowieka, poznawaniu i zdobywaniu wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego przede wszystkim w skali lokalnej [Clark, Glazer 2004, s. 1-2]. Początki questingu można wskazać w brytyjskiej tradycji „letterboxing” istniejącej od 1854 r. Letterboxing jest współcześnie rodzajem gry terenowej opartej o zasady orientacji w terenie i rozwiązywanie łamigłówek pozwalających na odnalezienie ukrytych skrzynek „letterboxes” (skrzynki na listy) [Clark, Glazer, 2004, s. 17].

W połowie lat 90. XX w. z inicjatywy organizacji pozarządowej Vital Communities oraz Antioch New England Institute (ANEI) w White River Junction w stanie Vermont (Stany Zjednoczone) zaczęto wdrażać program „Valley Quest” (Dolina Questów) [Clark, Glazer 2004, s. 21]. Utworzono 160 tras zwiedzania – szlaków questingowych (ang. quests) w 50 miastach położonych w dolinie rzeki Connecticut [Wilczyński 2011, s. 53]. Nazwa „quest” dotyczyła wierszowanych zagadek, zadań i schematycznych map umożliwiających odnalezienie określonych miejsc i obiektów – cennych przyrodniczo, atrakcyjnych krajobrazowo, zabytkowych, ważnych w historii i kulturze regionu. Questy zostały opracowane we współpracy z młodzieżą szkolną, nauczycielami oraz mieszkańcami – członkami lokalnej społeczności. Program stopniowo stawał się coraz bardziej popularny, dlatego utworzono questy dla kolejnych miejscowości i regionów [Clark, Glazer 2004, ss. 21-22]. Opisy tras questingowych dla turystów, dzieci i młodzieży szkolnej, ale także mieszkańców przedstawiane były publikacjach z cyklu „Valley Quest” [Glazer 2001, Glazer 2004, Glazer 2008]. Opis szlaku, oprócz trasy przejścia jest dodatkowo rozbudowany o zadania i zagadki, na które odpowiedź można uzyskać odnajdując wybrane miejsca. Od takiej formy szlaku pochodzą inne nazwy questingu, wśród których można wymienić „poszukiwanie skarbów”, „odkrywanie tajemnic małej ojczyzny” czy „turystykę z zagadkami”.

W polskiej literaturze tematyka questingu poruszona została w monografii „Kultura i turystyka. Wspólna droga” [Włodarczyk, Krakowiak, Latosińska 2011] przez Łukasza Wilczyńskiego, polskiego trenera questingu, który zaznacza, że jest to nowy trend w turystyce i nowa metoda zwiedzania [Wilczyński 2011a, ss. 53-59]. Grzegorz Gołoś, analizując questing i gry miejskie jako rekreacyjno-edukacyjne formy aktywności na terenach leśnych, definiuje te rozwiązania jako *tworzenie nieoznakowanych, krótkich szlaków, którymi można wędrować, kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach* [Gołoś 2013, s. 74]. Czas przejścia szlaku questingowego nie powinien przekraczać 1 godziny, ponieważ dłuższe trasy są postrzegane jako męczące i mogą powodować spadek zainteresowania rozwiązaniem zagadki i rezygnację ze zwiedzania, jak pisze Łukasz Wilczyński powołując się na wnioski z badań amerykańskich trenerów questingu [Wilczyński 2011a, s. 55]. Jako rodzaj gry terenowej klasyfikują questing Karolina Likhtarovich oraz Krzysztof Szustka, określając go jako *formę aktywnej edukacji plenerowej (...), która w nowatorski sposób prezentuje lokalne dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe* [Likhtarovich, Szustka 2013, s. 319]. W projektowaniu szlaków questingowych wykorzystywane są zasady z harcerskich gier terenowych i patrolowych [Wilczyński 2011a, s. 55], ale także reguły zabawy w podchody czy nawiązania do dziecięcych zabaw w poszukiwanie skarbów [Clark, Glazer 2004, ss. 7-8]. Opisy szlaków, czyli wspomniane wcześniej schematyczne mapy i wierszowane wskazówki zawarte są w ulotkach questu [Wilczyński 2011a, s. 56] lub w kartach questu [Likhtarovich, Szustka 2013, s. 326]. Przejście szlaku potwierdzane jest

pieczętką, którą również należy odnaleźć według podanych wskazówek, przybijaną na wydrukowanej ulotce questu.

Clark i Glazer wyróżniają questy oparte o miejsca oraz questy oparte o historię [Clark, Glazer, 2004, ss. 65-79], co przedstawiono w tabeli 1. Zarówno w jednej, jak i w drugiej grupie znajdują się elementy istotne dla rozwoju turystyki kulturowej, jak i stanowiące przedmiot zainteresowania osób w niej uczestniczących. Motywy przewodnie i walory turystyczne, na podstawie których tworzone są szlaki questingowe są bardzo różnorodne. Niektóre z nich mogą wydać się dyskusyjne, ale niewątpliwie wskazują na szerokie rozumienie dziedzictwa kulturowego, atrakcji i walorów turystycznych, jak również elementów istotnych w edukacji regionalnej. Wśród polskich szlaków questingowych można wyróżnić trzy podstawowe rodzaje, tj. szlaki o tematyce historycznej, kulturowej i przyrodniczej (za: Serwis internetowy Questing.pl).

Tab. 1. Podział questów wg Delii Clark i Stevena Glazera

Nazwa questu	Proponowana tematyka	Cecha charakterystyczna
questy oparte o miejsca		
meandry	dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze	szlak pieszy lokalny o małym stopniu trudności
wyjątkowe cele	miejsca i obiekty wyjątkowe pod względem położenia geograficznego, krajobrazu, historii, architektury	miejsca lub obiekty znajdujące się na końcu szlaku
wyjątkowe szlaki	dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze, np. zabytki architektury z wybranej epoki, miejsca katastrof przyrodniczych, księgarnie, biblioteki (ang. bookstore tourism)	miejsca i obiekty znajdujące się na całej trasie szlaku
środki transportu	dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze	szlaki zróżnicowane pod względem możliwości dotarcia i poruszania się po nich: piesze, rowerowe, wodne, narciarskie, wymagające sprzętu wspinaczkowego
questy oparte o historię		
kulturowe	dziedzictwo kulturowe, rocznice wydarzeń historycznych, wydarzenia okolicznościowe	wydarzenia o zasięgu krajowym, jak i lokalnym
przyrodnicze	geologia i geomorfologia, biologia, botanika i ekologia danego miejsca	szeroko rozumiane środowisko przyrodnicze
lokalni bohaterowie	osiągnięcia i zasługi „lokalnych bohaterów”, historie ich życia	osoby zasłużone w historii miejsca lub też bohaterowie negatywni
questy sezonowe	cykl życia przyrody, np. migracje zwierząt, kwitnienie gatunków roślin, wydarzenia okolicznościowe z tym związane	szlaki dostępne w wybranych terminach lub cyklicznie
questy z misją	recykling, segregacja śmieci, przekazywanie używanych ubrań, ograniczenie jazdy samochodem	questy zachęcające do działań i postaw proekologicznych powstające we współpracy organizacji społecznych i środowiskowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Clark, Glazer 2004, ss. 65-79.

Zasady metody questingu omówione zostały również w opracowaniach polskich organizacji pozarządowych i agencji marketingowych działających na rzecz rozwoju lokalnego i aktywizacji turystycznej. Wśród przykładów można wymienić opracowania Fundacji MiLA – Miejsc i Ludzi Aktywnych [Florys, Kazior 2011, ss. 3-5], Agencji Public Relations Planet PR [Wilczyński 2011b, Strategia rozwoju produktów turystycznych Partnerstwa 2011] oraz Fundacji Partnerstwo dla Środowiska [Kazior 2008a, ss. 17-21, Kazior 2010b, ss. 3-7].

Opracowanie szlaku questingowego poprzedza inwentaryzacja oraz analiza lokalnego potencjału kulturowego i przyrodniczego, który oceniany jest pod względem atrakcyjności turystycznej dla projektowanego szlaku [Kazior 2008a, s. 17]. W tworzeniu atrakcyjnego szlaku questingowego wykorzystywane są nie tylko miejsca i obiekty cenne przyrodniczo, krajobrazowo czy kulturowo, ale też obiekty infrastruktury publicznej, np. poczty, sklepy czy restauracje, ułatwiające zwiedzającym orientację w terenie. Poniżej przedstawiono przegląd elementów wykorzystywanych w projektowaniu szlaku questingowego proponowany przez polskich trenerów questingu [Florys, Kazior 2011, ss. 4-5, Kazior 2008a, s. 18]:

- najważniejsze budynki użyteczności publicznej, jak poczta czy muzeum,
- najważniejsze budynki prywatne, np. najpopularniejszy sklep, znana restauracja,
- geomorfologia terenu – wzgórza, doliny, inne zjawiska geologiczne,
- ciekły wodne – rzeki, strumienie, jeziora, stawy,
- obiekty związane z lokalną kulturą i historią – pomniki, zabytki,
- tereny publiczne – lasy, parki miejskie, parki narodowe i krajobrazowe,
- sąsiednie miejscowości,
- charakterystyczne obiekty przyrodnicze – pomniki przyrody i rezerваты przyrodnicze, miejsca występowania specyficznych gatunków roślin,
- ulubione miejsca lokalnej społeczności,
- elementy kultury duchowej, historii, tradycji, obyczajów, legend,
- osoby związane z miejscem w przeszłości lub zamieszkujące je obecnie – postacie historyczne, artyści ludowi.

Szlaki questingowe stanowić mogą nie tylko nowy produkt turystyczny, ale również uzupełnienie oferty turystycznej miejscowości czy regionu turystycznego. Barbara Kazior wskazuje możliwości zastosowania questingu dla zielonych szlaków (ang. greenways) oraz dla ekomuzeów, czyli muzeów rozproszonych łączących w innowacyjny sposób dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze [Kazior 2008a, s. 20]. Questing jest także wymieniany jako rodzaj zabawy terenowej podobnej do gry miejskiej, gdzie celem jest innowacyjna prezentacja, udostępnianie i interpretacja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego [Warcholik, Leja 2012, s. 93]. Jednak w przeciwieństwie do gry miejskiej, opracowany szlak questingowy nie wymaga dalszej obsługi, kiedy zostaje udostępniony do samodzielnego zwiedzania przez wszystkich zainteresowanych (Warcholik, Leja 2012, s. 89, Wilczyński 2011a, s. 55).

Wdrożenie metody questingu i projektowanie szlaków questingowych może mieć istotne znaczenie w perspektywie aktywizacji turystycznej i rozwoju lokalnego obszarów wiejskich cechujących się zacofaniem infrastrukturalnym i bezrobociem strukturalnym [Stasiak 2011, ss. 26-27]. Przykładem jest działalność Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Gminy Bałtów „Bałt” w województwie świętokrzyskim. Stowarzyszenie zrealizowało szereg inicjatyw w celu aktywizacji społeczności lokalnej, tworzenia miejsc pracy oraz rozwoju turystyki. Wśród nich znajduje się projekt pt. „Bałtów – polska stolica questingu”. Pozostałymi rozwiązaniami był spływ rzeką Kamienną, budowa infrastruktury i atrakcji turystycznych – pierwszego w Polsce parku dinozaurów, ośrodka jazdy konnej, stoku narciarskiego, zwierzyńca i opracowanie ścieżki edukacyjnej „Żydowski Jar” [Stasiak 2011, ss. 26-27].

Elementy dobrze opracowanego questu wskazane przez Clark i Glazera [Clark, Glazer 2004, ss. 61-63, Kazior 2008a, s. 19] zebrano w tabeli 2. Podobne elementy wskazują Karolina Likhtarovich i Krzysztof Szustka, podkreślając znaczenie merytorycznej zawartości ulotki questu, humorystyczny sposób przekazu informacji oraz walor integracyjny takiej formy zwiedzania [Likhtarovich, Szustka 2013, s. 326].

Tab. 2. Elementy dobrze opracowanego questu wg Delii Clark i Stevena Glazera

Element questu	Charakterystyka
dobra zabawa	aktywny wypoczynek, zwiedzanie, „poszukiwanie skarbów”, odkrywanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, wzbudzanie zainteresowania regionem
wyzwanie	konstrukcja, tematyka i przebieg szlaku motywują do zwiedzania i osiągnięcia celu – rozwiązania zagadki, przejścia trasy szlaku do końca
rozwiązanie	osiągalne, satysfakcjonujące uczestnika zakończenie, trudność questu dopasowana do możliwości zwiedzających
obszar	obszar interesujący i intrygujący dla uczestnika, wyróżniający się malowniczym położeniem, unikatowymi krajobrazami, ciekawymi zabytkami, jest cenny przyrodniczo
historia	ciekawostki historyczne, historie „lokalnych bohaterów, legendy i mity” – znane lokalnej społeczności, niezamieszczane w przewodnikach turystycznych
wskazówki	tekst wierszowany, zaszyfrowane zadania, schematyczna mapa, forma motywująca do rozwiązania zagadki i zwiedzania
zaangażowanie twórców	unikatowa wiedza osób projektujących szlak, regionalistów i przedstawicieli lokalnych społeczności, ich zaangażowanie w proces projektowania questu
skarb	element motywujący do zwiedzania, obietnica otrzymania rozwiązania zagadki, niekiedy nagrody (drobne upominki)
odkrywanie	możliwe ponowne zwiedzenie tego samego miejsca lub obszaru w celu odkrycia i poznania kolejnych atrakcji i walorów turystycznych

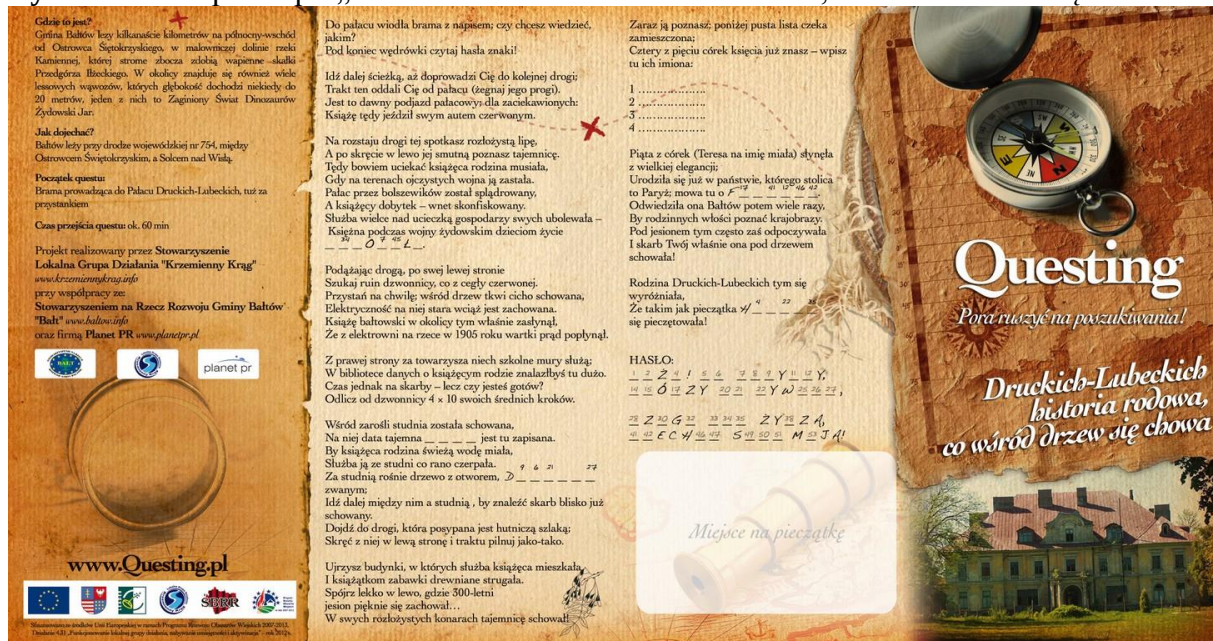
Źródło: opracowanie własne na podstawie Clark, Glazer 2004, ss. 61-63, Kazior 2008a, s. 19.

W tabeli 3. przedstawiono charakterystykę questingu w sześciu kategoriach w celu podsumowania wcześniejszych rozważań. Metodę questingu można rozpatrywać w wielu perspektywach, dlatego kategorie wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Przykład polskiego szlaku questingowego znajduje się na rycinie 1. (opisy szlaków questingowych opracowywane są w formie ulotek).

Tab. 3. Charakterystyka metody questingu – podsumowanie

Kategoria	Charakterystyka metody questingu
produkt turystyczny	szlak questingowy, trasa zwiedzania niewyznaczona w terenie łącząca elementy lokalnego dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, trasa opisana w wierszowanych wskazówkach i na schematycznych mapach
forma turystyki	„turystyka z zagadkami” uzupełniająca ofertę turystyki kulturowej, rodzinnej, szkolnej, miejskiej, wiejskiej, agroturystyki
narzędzie promocji	działanie na rzecz promocji miejscowości i gmin poprzez innowacyjny sposób prezentacji lokalnego dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych
metoda zwiedzania	poznawanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego poprzez wykorzystanie nieoznakowanych w terenie szlaków opisanych we wcześniej opracowanych materiałach informacyjnych
edukacja regionalna	popularyzacja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wśród turystów, edukacja dzieci i młodzieży, rozbudzanie wśród mieszkańców chęci poznania „małej ojczyzny” i zachęcanie do zwiedzania, udostępnianie informacji w innowacyjny sposób
gra terenowa	gra terenowa z motywem przewodnim nawiązującym do elementów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 1. Ulotka questu pt. „Druckich Lubeckich historia rodowa, co wśród drzew się chowa”.

Źródło: www.questing.pl/wp-content/uploads/2012/10/baltow-front.jpg

Podobnymi do questingu formami zwiedzania, aktywnego wypoczynku czy po prostu spędzania wolnego czasu są wspomniani już letterboxing [Ihamäki 2012a, ss. 253-268] i geocaching [Christin, Buttner, Repp 2012, ss. 973-981, Vartiainen, Tuunanen 2013, ss. 1093-1102, Samołyk, s. 18]. Nazwy te funkcjonują również w języku polskim. Geocaching jest rodzajem gry terenowej w turystyce przygodowej lub kreatywnej [Chamki 2012b, ss. 152-175], ale może też być dobrym rozwiązaniem w promocji dziedzictwa kulturowego w skali lokalnej, niewymagającym nakładów finansowych oraz rozbudowanego zaplecza technicznego [Craighead 2009, s. 1792].

Te dwie formy, letterboxing i geocaching, łączy wspólny element – zwiedzający i turyści poszukują miejsc i obiektów według wskazówek lub współrzędnych geograficznych zamieszczonych w schematycznych mapach, a coraz częściej udostępnionych także w dedykowanych serwisach internetowych lub dostępnych poprzez nawigację GPS czy aplikacje mobilne. Wybierane punkty wyróżniają się pod względem atrakcyjności turystycznej, charakterystycznego krajobrazu, położenia geograficznego, wartości historycznej, kulturowej, przyrodniczej. Trasy i sposoby dotarcia do miejsc i obiektów będących przedmiotem letterboxingu i geocachingu charakteryzują się różnym stopniem trudności. Sieć punktów geocachingowych tworzona jest w dużej mierze poprzez inicjatywy oddolne – osoby zainteresowane spędzaniem czasu wolnego w ten sposób dodają kolejne miejsca do ogólnodostępnej internetowej bazy informacji.

Questing jako innowacja w turystyce kulturowej w Polsce

Zgodnie z definicją, turystyka kulturowa obejmuje *wszystkie grupowe lub indywidualne wyprawy o charakterze turystycznym, w których spotkanie uczestników podróży z obiektami, wydarzeniami i innymi walorami kultury wysokiej lub popularnej (...) jest zasadniczą częścią programu podróży lub stanowi rozstrzygający argument dla indywidualnej decyzji o jej podjęciu lub wzięciu w niej udziału* [Mikos v. Rohrscheidt 2008a, s. 31]. Projektowanie szlaków questingowych pozwala zwrócić uwagę zwiedzających na szeroko definiowane materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe. Wykorzystanie lokalnego potencjału turystycznego w tworzeniu innowacyjnego produktu może przyczynić się do rozwoju turystyki kulturowej w danym miejscu. Kluczowa jest identyfikacja potencjalnie atrakcyjnych

elementów lokalnej kultury, historii i tradycji oraz ich efektywna promocja, np. poprzez zastosowanie metody questingu. Zestawienie szlaków questingowych w Polsce przedstawiono w tabeli 7. w dalszej części artykułu.

Pierwsze projekty questów w Polsce powstały w 2006 r. w czasie akcji promującej markę lokalną Warmii i Mazur „Baby Pruskie” (gra terenowa pt. „Róg Obfitości”)². W 2008 r. w Dziewinie w województwie dolnośląskim opracowano pierwszy polski quest pt. „Rzeźbiony Dziewin” [Chwyszczuk 2008, ss. 20-21]. Jako rozwiązanie popularyzujące dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze questing zaczął funkcjonować na polskim rynku turystycznym na szerszą skalę od 2011 r., kiedy w województwie świętokrzyskim ukończono projekt „Bałtów – polska stolica questingu”. Efektem było opracowanie 10 szlaków questingowych we współpracy wolontariuszy z klubu „Junior Bałt”, właścicieli gospodarstw agroturystycznych oraz trenerów questingu – przedstawicieli Agencji Public Relations Planet PR³. Szlaki questingowe dotyczą szeroko definiowanego dziedzictwa kulturowego gminy Bałtów (tabela 7.). W 2001 r. powstało Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gminy Bałtów „Bałt”, które sukcesywnie realizuje kolejne cele związane z tworzeniem markowego produktu turystycznego uwzględniającego rozwój sieci szlaków questingowych.

Podejście innowacyjne w tworzeniu produktu lub usługi ma na celu opracowanie rozwiązań nowych lub zdecydowanie ulepszonych w porównaniu z tymi już funkcjonującymi wcześniej [Osiadacz 2012, ss. 18-22]. W turystyce wyróżnić można następujące rodzaje innowacji: produktowe/usługowe, procesowe, zarządcze (w zarządzaniu zespołem), marketingowe oraz instytucjonalne, co przedstawiono w tabeli 4. [Hjalager 2010, ss. 2-4] w kontekście metody questingu. Tworzenie atrakcyjnego produktu turystycznego pozwala wyróżnić miejscowości i regiony na konkurencyjnym rynku turystycznym. Konieczność poszukiwania innowacyjnych rozwiązań w turystyce, czego przykładem jest rosnące znaczenie questingu w Polsce, podyktowana jest dążeniem do tworzenia unikatowych produktów turystycznych nie tylko w znanych centrach turystycznych, ale również w mniejszych miejscowościach i w gminach wiejskich. Questing jako innowację w turystyce kulturowej można rozpatrywać przede wszystkim w trzech perspektywach. Zaprojektowanie i udostępnienie szlaku questingowego jest innowacją produktową – tworzącą nowe możliwości zwiedzania lub rozszerzającą te już istniejące w danym miejscu, np. poprzez uzupełnienie sieci szlaków turystycznych i kulturowych. Kolejną kwestią jest innowacja marketingowa, ponieważ szlak umożliwia promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego w niekonwencjonalny sposób. Nawiązanie współpracy między podmiotami odpowiedzialnymi za rozwój turystyki na poziomie lokalnym w sektorze publicznym, prywatnym i społecznym, czego przykładem może być decyzja o wdrożeniu metody questingu będzie innowacją organizacyjną.

Tab. 4. Rodzaje innowacji w turystyce wg Hjalager a rozwój questingu w Polsce

Rodzaj	Działania w ramach wprowadzanych zmian	Innowacja a szlaki questingowe
procesowe	wdrażanie rozwiązań technologicznych i technicznych, np. technologii informacyjno-komunikacyjne (ICT)	wdrażanie ICT w dostępie do informacji o szlakach, np. serwisy internetowe, aplikacje mobilne, kody zbliżeniowe (QR, NFC)

² Internet: www.national-geographic.pl/aktualnosci/pokaz/questing-nowy-sposob-na-poznanie-swojego-regionu/ (data dostępu: 17.04.2013).

³ Internet: <http://baltow.questing.pl/bez-kategorii/baltowpolskie-zaglebie-questingu> (data dostępu: 17.04.2013).

organizacyjne	nawiązywanie współpracy sektorowej i międzysektorowej (np. sieci, alianse), stosowanie umów franczyzowych i licencyjnych dla innowacji w turystyce; certyfikacja produktów i usług; wdrażanie internetowych systemów rezerwacji i sprzedaży produktów i usług turystycznych	podejmowanie współpracy przez podmioty z sektora publicznego, prywatnego i społecznego na rzecz aktywizacji turystycznej regionów, np. poprzez questing; ochrona metody questingu prawem autorskim
zarządcze (w zarządzaniu zespołem)	zarządzanie zasobami ludzkimi, organizacja wewnętrznej współpracy w przedsiębiorstwach i organizacjach, motywacja pracowników oraz wolontariuszy, zmiany w zakresie kontroli kosztów, zwiększanie elastyczności przedsiębiorstwa na zmiany popytowe i podażowe	transfer wiedzy o aktualnych trendach w turystyce, szkolenia pracowników branży turystycznej, wymiana doświadczeń, adaptacja innowacyjnych rozwiązań w miejscowościach, gminach wiejskich i miejsko-wiejskich przez interesariuszy lokalnego rynku turystycznego – projektowanie szlaków
marketingowe	realizacja komunikacji marketingowej, wdrażanie nowych narzędzi promocji, kreowanie marki i wizerunku turystycznego, zmiany w dystrybucji produktów i usług lub w polityce cenowej	promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez questing i tworzenie atrakcyjnych tematycznie szlaków, popularyzacja aktywnego wypoczynku i „turystyki z zagadkami”
produktowe/usługowe	tworzenie nowych lub znaczące zmiany w istniejących produktach i usługach turystycznych	szlaki jako produkt turystyczny, samodzielne zwiedzanie trasami szlaków niewyznaczonych w terenie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Hjalager 2010, ss. 2-4.

Dla rozwoju innowacji istotna jest wiedza o przemianach i trendach zachodzących na rynku turystycznym, którą posiadać powinni jego interesariusze odpowiedzialni za rozwój turystyki, m.in. przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i samorządy terytorialne. Przykłady dobrych praktyk w zakresie realizacji projektów szlaków questingowych przyczyniać się mogą do wzrostu zainteresowania metodą questingu i aktywizacją turystyczną kolejnych miejscowości i gmin, tak jak miało to miejsce w Stanach Zjednoczonych. Identyfikacja potencjału kulturowego jest podstawą kształtowania unikatowego produktu dla turystyki kulturowej, jakim są szlaki questingowe. Inicjowanie i realizacja tego rodzaju projektów jest efektem wielostronnej współpracy podmiotów sektora publicznego, prywatnego i społecznego – lokalnych grup działania, organizacji turystycznych, stowarzyszeń działających na rzecz rozwoju lokalnego, samorządów terytorialnych, gestorów bazy turystycznej. Angażowani są również wolontariusze – mieszkańcy, regionaliści, młodzież, animatorzy kultury. Ważna jest tu także rola trenerów dostarczających wiedzę merytoryczną w zakresie wdrażania metody questingu. Natomiast zaangażowanie osób posiadających wyjątkową wiedzę o dziedzictwie kulturowym danego miejsca, jego historii, tradycji czy folklorze daje możliwość opracowania niekonwencjonalnych motywów przewodnich dla szlaków questingowych.

Obecnie w tworzeniu szlaków questingowych w Polsce można wyróżnić dwa kierunki rozwoju. Zdecydowanie najpowszechniej metoda questingu wdrażana jest w formie szlaków questingowych w miejscowościach lub gminach wiejskich i miejsko-wiejskich w ramach realizacji lokalnego planu rozwoju turystyki czy strategii komunikacji marketingowej. Szlaki questingowe są efektem współpracy podmiotów wymienionych powyżej. W ten sposób sukcesywnie tworzona jest spójna, ogólnopolska sieć szlaków questingowych mająca objąć wszystkie województwa. Kolejnym sposobem wdrażania metodyki questingu w Polsce jest poszerzanie oferty zwiedzania muzeów, skansenów oraz wiosek tematycznych o szlaki questingowe.

Miejsce szlaku questingowego w systemie polskich szlaków turystycznych

Tabela 5. przedstawia najważniejsze informacje na temat szlaków turystycznych, kulturowych i questingowych z uwzględnieniem ich charakterystycznych cech. Szlak turystyczny stanowi podstawowy element zagospodarowania turystycznego. Według podziału na proste i złożone produkty turystyczne, szlak turystyczny jest klasyfikowany jako produkt turystyczny złożony, ponieważ zaspokaja różne potrzeby towarzyszące potrzebie podstawowej, którą jest sam motyw wyjazdu [Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk 2002, s. 115]. Szlakiem turystycznym jest wytyczona w określonym terenie trasa turystyczna łącząca miejsca i obiekty atrakcyjne widokowo, przyrodniczo, kulturowo. Oznakowana jest tablicami i znakami informacyjnymi. Szlaki turystyczne mogą być dzielone ze względu na formy turystyki, których uprawianie umożliwiają [Faracik, Pawlusiński 2008, s. 177].

Kolejną grupą są szlaki kulturowe, czyli zgodnie z definicją *szlaki tematyczne, w których kluczowe znaczenie mają elementy dziedzictwa kulturowego traktowane jako walory turystyczne* [Puczek, Ratz 2007, s. 133]. Mikos v. Rohrscheidt wyróżnił dodatkowo szlaki turystyczno-kulturowe, tj. szlaki turystyczne o charakterze kulturowym [Mikos v. Rohrscheidt 2008a, s. 292, Mikos v. Rohrscheidt 2008b, s. 20]. W turystyce wiejskiej szlaki tematyczne określane mogą być jako szlaki specjalistyczne. Ich przedmiotem są *atrybuty tradycyjnie pojmowanej wiejskości* [Jagusiewicz, Byszewska-Dawidek, s. 17] jak przyroda, krajobraz, kultura i dziedzictwo, życie i ludzie polskiej wsi, drewniane budownictwo ludowe, etnografia, folklor, rzemiosło i wytwórczość ludowa, kulinaria i produkcja żywności. Szlaki tematyczne tworzone mogą być również dla turystyki kulinarnej lub enoturystyki rozwijających się na obszarach wiejskich [Jagusiewicz, Byszewska-Dawidek 2010, ss. 17-18].

Oprócz ogólnopolskiej sieci szlaków turystycznych znajdujących się w zarządzie Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego oraz szlaków kulturowych i tematycznych tworzonych przez samorządy terytorialne i organizacje turystyczne, można wymienić szlaki questingowe będące inicjatywą lokalną, niewymagającą inwestycji infrastrukturalnych. Dla polskich szlaków questingowych przyjęty został podział na szlaki historyczne, kulturowe i przyrodnicze [za: serwis internetowy Questing.pl]. Szlaki te stanowić mogą nowe rozwiązanie w sieci szlaków turystycznych i kulturowych lub jej uzupełnienie i rozwinięcie, ponieważ pozwalają na korzystanie z alternatywnej możliwości zwiedzania. Szlaki questingowe służą przejściu turysty określaną trasą oraz zwiedzeniu miejsc i obiektów zabytkowych, jednak nie są oznaczone w terenie, co jest zasadniczą cechą odróżniającą je od szlaków turystycznych i kulturowych.

Tab. 5. Porównanie szlaków turystycznych, kulturowych i questingowych

	szlak turystyczny	szlak kulturowy	szlak questingowy
przedmiot szlaków	walory turystyczne	walory turystyczne	walory turystyczne
rodzaje szlaków	piesze, rowerowe, konne, narciarskie, kajakowe, żeglarskie, dydaktyczne, spacerowe [Faracik, Pawlusiński 2008, s. 177]	szlaki historyczne (militarne, pielgrzymie, biograficzne, archeologiczne), historyczne szlaki handlowe; szlaki etnograficzne, szlaki kultury architektonicznej i budowlanej; szlaki dawnych rzemiosł; szlaki techniki i przemysłu; inne tematycznie odpowiadające formom turystyki kulturowej [Mikos v. Rohrscheidt 2008a, s. 292]	questy oparte o miejsca i questy oparte o historie (Clark, Glazer 2004, s. 65), w Polsce: szlaki questingowe historyczne, kulturowe, przyrodnicze (za: Questing.pl)

	szlak turystyczny	szlak kulturowy	szlak questingowy
informacja turystyczna o szlakach w terenie	tablice i znaki informacyjne	tablice i znaki informacyjne	brak oznaczeń; na końcu szlaku oznaczone miejsce z pieczętą potwierdzającą przejście szlaku
materiały informacyjne o szlakach	przewodniki turystyczne, mapy, materiały promocyjne, źródła internetowe	przewodniki turystyczne, mapy, materiały promocyjne, źródła internetowe	drukowane i elektroniczne materiały informacyjne – ulotki questu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Faracik, Pawlusiński 2008, s. 177, Mikos v. Rohrscheidt 2008a, s. 292, Clark, Glazer 2004, ss. 65-79.

Przykłady szlaków questingowych w Polsce a turystyka kulturowa

Polskie szlaki questingowe dzielone są według rodzaju waloru turystycznego, który obejmują, a mianowicie są to szlaki kulturowe, historyczne i przyrodnicze oraz ze względu na sposób dotarcia i poruszania się na ich trasie, czyli szlaki piesze i rowerowe. Do tej pory w Polsce opracowano ok. 250 szlaków questingowych, w tym najliczniejsza jest grupa szlaków historycznych i kulturowych (ok. 200). W celu określenia liczby szlaków questingowych przeprowadzono kwerendę trzech serwisów internetowych: Questing (www.questing.pl), Best Quest (www.bestquest.pl) i Questing. Wyprawy Odkrywców (www.questy.com.pl), w których zamieszczane są ulotki questów (opisy szlaków questingowych). Szczegółowe zestawienie liczby szlaków questingowych przedstawiono w tabeli 6. Należy jednak zaznaczyć, że sieć szlaków questingowych w Polsce jest sukcesywnie rozbudowywana. Tematykę szlaków questingowych w Polsce przedstawiono w tabeli 7. uwzględniając 145 przykładów. Wybrano serwisy internetowe Questing (www.questing.pl) i Best Quest (www.bestquest.pl), ponieważ wszystkie opisy szlaków questingowych tam zamieszczone zawierają kompletne zestawy materiałów informacyjnych w formie ulotek.

Tab. 6. Liczba szlaków questingowych w Polsce

Nazwa serwisu internetowego	Rodzaje i liczba szlaków		
	historyczne i kulturowe	przyrodnicze	razem
Questing.pl	127	21	148
Bestquest.pl	24	17	41
Wyprawy Odkrywców Questy.com.pl	90	23	113

Źródło: opracowanie własne na podstawie serwisów internetowych: Questing.pl www.questing.pl, Best Quest.pl www.bestquest.pl i Questing. Wyprawy Odkrywców Questy.com.pl www.questy.com.pl, stan z dnia 30.11.2013 r.

Tab. 7. Szlaki questingowe w Polsce

Nazwa województwa	Szlaki questingowe w Polsce			
	k	h		
Dolnośląskie	3	10	k	Kuracja Sokołowska, czyli zastrzyk z historii (Sokołowsko), Czeski Świąty na Chełmskim Rynku (Chełmsko Śląskie), Rzeźbiony Dziewin
			h	Historia Zamku Kliczków, Przedzamcze w Kliczkowie, Ścieżkami historii w Bukownie nad Czarną, Chełmska bomba (Chełmsko Śląskie), Ta inna historia Lubawki, Z dziejów klasztoru w Bagnie, Skarb Św. Jakuba w Prusicach, Ulicami historycznej Rudnej, Obrona Niemczy AD 1017, Waleczni z Gaworzyc, W cieniu klasztornych wież (Lubiąż)

Nazwa województwa	Szlaki questingowe w Polsce			
	k	h		
Lubelskie	2	7	k	O dawnym życiu na wsi, Z życia kowala (Wojciechów Kolonia Piąta)
			h	Szlakiem Dęblińskiej Przeszłości, Markuszów Sobieskiego, Janowiec – historia z widokiem, Od Kraka do sacrum (Wąwolnica), Szlakiem kazimierskich zabytków (Kazimierz Dolny), Końskowola – z imię Onufrym od Św. Anny do holenderni, Nałęczów – źródło przygody
Lubuskie	-	4	h	Tropem krzyży pokutnych (Bytom Odrzański), Lubinicko – tajemnice nazwy, Szlakiem solnym po Nowej Soli
Małopolskie	3	16	k	Wierzenia Łemków – quest rowerowy (Wierchomla Mała, Wierchomla Wielka), Skarby Wierchołka (Wierchomla Mała), W Anielskim Miasteczku (Lanckorona)
			h	Szlakiem pasterzy łemkowskich (Wierchomla Mała), Spacerem po stolicy Doliny Karpia (Zator), Spacer po Krakowie śladami spółdzielczości, Getto oczami dziecka. Stella Müller-Madej (Kraków), Śladami nastolatki. Krakowskie getto we wspomnieniach Haliny Nelken, Oczami lekarza. Krakowskie getto we wspomnieniach Aleksandra Bibersteina, Z okien apteki. Krakowskie getto we wspomnieniach Tadeusza Pankiewicza, Piaszczan dzieje (Kraków), Wędrówka z historią (Kłucze), Od La Verny do Alwerni, Śladami rodu Kępińskich po Szczurowej, Rodackie ślady przeszłości (Rodaki), Z Kantym po Kętach, Szlakiem Radwanitów (Brzeźnica), Bydlińskim szlakiem przeszłości (Bydlin), Zapisane w kamieniach (Jarosławiec)
Mazowieckie	2	10	k	Rzeczniowskie mosty (Rzeczniów), Śladami Św. Mikołaja (Grabowiec)
			h	Zaczęło się od Lilpopa..., Kolej na Baniewicza (Podkowa Leśna), Wille i Ogrody Brwinowa, Legenda siedmiu świętyń, Piotr Wysocki, bohater Nocy Listopadowej, Dzieje wareckich Żydów, Wareckie legendy (Warka), Sekret wieczności rzeczniowskich dam, Tu się poznali rodzice Norwida (Strachówka)
Podkarpackie	2	9	k	Bandrów wielonarodowy (Bandrów Narodowy), Pokochaj Krosno
			h	Legends Rzecha (Rzeszów), Opowieść rzeszowskiego kupca, Nutki historii w rzeszowskich pomnikach, Skarb Monastera (Orelec), Barwinkowy wianek (Moczary), Śladami Portiusa, Historia zapisana w szkłe, Wędrówka Czeladnicza, Skarby Szklanego Miasta (Krosno)
Podlaskie	12	3	k	Od Marszałka do jeziora (Wiżajny), Litewskie smaki i przysmaki (Puńsk), Śladami Pana Poety (Krasnogruda), Skarby Suwalszczyzny – poszukiwanie skarbu (Kaletnik), Tykocińska mozaika, W mieście Pani Marii od krasnali (Suwałki), Od Bazyliki do Synagogi (Sejny), Od służby do służby (Mikaszówka), W mieście Zygmunta Augusta (Augustów), Pan Tadeusz i mała kapliczka (Smolniki), Wyprawa do lwa za kartą (Przerośl), W Pacowym pałacu (Dowspuda), Krajobraz drewnem zrobiony
			h	Od Batorego do Hubala (Lipsk), Śladem zatopionego kielicha (Berżniki), Suwałki – lata dwudzieste i trzydzieste

Nazwa województwa	Szlaki questingowe w Polsce			
	k	h		
Pomorskie	1	-	k	Śladami krzyżaków w Debrznie
Śląskie	3	12	k	Pudź ze mną śląską dziołchą (Rybnik), Skarby Wszystkich Świętych w Łaziskach, Śląska Fatima wczoraj i dziś (Turza Śląska)
			h	Szychta grubiorza (Rybnik), Krzyżanowice – odwiedzam, poznaję, powracam, Śladami Pradziejów w Roszkowie, Legendarna Czacza w Czyżowicach, Wieś dwóch kościołów (Starcza), Kamienne dzieci przy Dąbrowskim Kościele (Dąbrowa Zielona), Żarki wczoraj i dziś – szlakiem pociągła i drajfusa, Na wapiennym szlaku (Rudniki), Po obu stronach Warty (Poczesna, Nowa Wieś, Zawodzie), W 80 minut dookoła Chudobki (Brzeźnica, Trzebnów), M jak Mstów: Śladami historii po grodzie Mstawa, Z ułanem po polu bitwy (Mokra)
Świętokrzyskie	12	13	k	Tradycyjne zawody kieleckiej wsi (cz. 1 i 2), Dzień syna Niciorza, Wierzenia ludowe świętokrzyskiego, Opowieść o chlebie i młynie (Tokarnia), Z pamiętnika młodego Żeromskiego (Kielce), Patrol niemieckiego żołnierza, Ucz się i pracuj, W polu możliwości, Muminki w Dolinie Bałtowskiej, Nocne spotkania z duchami (Bałtów), Śladami benedyktynek – quest rowerowy (Góry Wysockie, Nowe Kichary)
			h	Odkryj tajemnice koneckiego parku (Końskie), Druckich-Lubeckich historia rodowa, co wśród drzew się chowa, Tajemnice Księżnej Rozalii, Historia Bałtowskiego Księcia, Śladami historii w Żydowskim Jarze, Wioska Świętego Mikołaja, Niezwykłe tajemnice dinazaurów (Bałtów), Quest o Zawiszy Czarnym (Stary Garbów, Nowy Garbów), Odkryj tajemnice starożytnych hutników (Nowa Słupia), Szachy Sandomierskie, Wokół Tusculum Sienkiewicza (Oblęgorek), Na tatarskim szlaku (Okół), Historia żydowskiego kupca (Ostrowiec Świętokrzyski)
Warmińsko-mazurskie	2	2	k	Dubieninki – wędrówka z questem, Żytkiejmy – wędrówka z questem
			h	Dubieninki – wędrówka z questem, Ścieżką przez wieś (Rumian)
Wielkopolskie	2	14	k	Tajemne ruiny i podziemne przejście (Skrzebowa, Moszczanka), Śladami Czarnej Halszki (Szamotuły)
			h	Zamek w Kórniku, Śladami Izabelli Czartoryskiej z Działyńskich (Gołuchów), Śladami historii Pleszewa, O czym milczą rzeźby? (Poznań), Królewski Poznań, Senatorską z Lipskim (Chocz), Wycieczka dookoła Wilkowyi, Czarnków – perła nad Notecią, Spotkanie z Marcinem Rożkiem (Wolsztyn), Po Pile przez chwilę, Wokół klasztoru (Owińska), Początki lokacyjnego Kalisza, Quest Tour de Turek, Pyzdry Kazimierza Warte (Pyzdry)
Zachodnio-pomorskie	1	-	k	Odkryj Drawsko Pomorskie
Razem	45	100	145	

Źródło: opracowanie własne na podstawie serwisów internetowych: Questing.pl www.questing.pl i Best Quest.pl www.bestquest.pl, stan z dnia 30.11.2013 r.

Objaśnienia do tabeli 4: Rodzaje szlaków: k – kulturowe, h – historyczne; w woj. łódzkim szlaki questingowe aktualnie są projektowane (planowane jest 10 szlaków historycznych i kulturowych), w woj. kujawsko-pomorskim i opolskim nie ma szlaków questingowych.

Zdecydowana większość szlaków questingowych dostępna jest w mniejszych miejscowościach oraz na wsiach w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Ich tematyka dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak charakteryzujących się unikatową historią lub ponadprzeciętną wartością kulturową. Szlaki wyznaczone zostały w miejscach obiektywnie atrakcyjnych turystycznie i dostępnych komunikacyjnie, ale położonych poza głównymi obszarami koncentracji ruchu turystycznego. Każdy szlak ma swój „motyw przewodni”, którym są zabytkowy obiekt lub jego ruiny, wydarzenie historyczne, element kultury niematerialnej, jak zachowane tradycje rzemieślnicze, kulinarne, rolnicze, folklor, lokalne zwyczaje, wierzenia. Nawiązując do podziału Delii Clark i Stevena Glazera, którzy wyróżnili questy oparte o miejsca i questy oparte o historie (tabela 1.), można powiedzieć, że polscy pomysłodawcy szlaków questingowych odnaleźli wiele wyjątkowych elementów dziedzictwa kulturowego zarówno w jednej, jak i w drugiej kategorii.

Najwięcej szlaków questingowych znajduje się w województwie świętokrzyskim (25 szlaków), co wynika z realizacji projektu produktu turystycznego pt. „Bałtów – polska stolica questingu”. Szlaki questingowe koncentrują się przede wszystkim w Bałtowie oraz w Tokarni na terenie Parku Etnograficznego należącego do Muzeum Wsi Kieleckiej. Ciekawym rozwiązaniem jest quest rowerowy poprowadzony przez wsie Górki Wielkie i Nowe Kichary w tym województwie. Quest rowerowy dostępny jest również w województwie małopolskim w Wierchomli Małej i Wierchomli Wielkiej. Tematyka szlaku nawiązuje do wierzeń łemkowskich.

Oprócz mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich szlaki questingowe wytyczane są również w miastach wojewódzkich z zabytkową zabudową staromieską, czego przykładami są Kraków, Poznań i Rzeszów. Przedmiotem questów są w tych przypadkach elementy miejskiej historii i kultury, jednak dobrane w taki sposób, aby wskazać turyście nowe kierunki zwiedzania wykraczające poza standardowe miejskie trasy turystyczne. W Krakowie szlaki questingowe wytyczono w granicach Podgórza i Kazimierza, a ich tematyka związana jest z życiem i historią krakowskich Żydów, w Rzeszowie wykorzystano legendy związane z miastem oraz symbolikę pomników, w Poznaniu – rzeźb znajdujących w obrębie Starego Rynku. Należy w tym miejscu zauważyć, że szlaki questingowe nie tylko wydobywają i przyczyniają się do popularyzacji dziedzictwa kulturowego w mniejszych miejscowościach czy na obszarach wiejskich, ale również kierują uwagę zwiedzających poza najbardziej znane, „przewodnikowe” trasy turystyczne, do dzielnic położonych w pewnej odległości od zabytkowego śródmieścia znanych centrów turystycznych. Przykładem jest szlak questingowy „Piaszczan dzieje” na osiedlu Piaski Wielkie w Krakowie w Dzielnicy XI Podgórze Duchackie.

Dobór obiektów i miejsc dla polskich szlaków questingowych uwzględnia kryterium dostępności komunikacyjnej i łatwości poruszania się na trasie szlaku. Trasy szlaków questingowych są zróżnicowane, zarówno krótkie, których przejście zajmuje ok. 25-30 minut, jak i będące dłuższymi spacerami trwającymi do 3 godzin. W zdecydowanej większości szlaki questingowe są piesze. Oprócz obiektów i miejsc zabytkowych na trasie szlaków znajduje się również istniejąca infrastruktura turystyczna, np. tablice informacyjne przy zabytkach, oznaczenia innych szlaków turystycznych czy też infrastruktura publiczna ułatwiająca orientację w terenie i umożliwiające odpoczynek. Ponadto, w związku z rozwojem nowych technologii w Polsce, tworzone są zdigitalizowane wersje szlaków questingowych (questy mobilne) dostępne dla użytkowników smartfonów oraz tabletów. Turysta w tym przypadku korzysta z mapy w aplikacji mobilnej, aby odnaleźć poszczególne elementy szlaku questingowego.

Wnioski

Questing stanowi innowacyjne rozwiązanie w tworzeniu produktu turystycznego, promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz edukacji regionalnej. Nieoznaczone w terenie szlaki turyści zwiedzają samodzielnie posługując się schematycznymi mapami i wierszowanymi wskazówkami. Metoda questingu łączy edukację regionalną z turystyką, rozrywkę ze zdobywaniem wiedzy („poszukiwanie skarbów”) i aktywnym spędzaniem czasu wolnego. Jako nowy kierunek w rozwoju turystyki, questing wydobywa i popularyzuje dziedzictwo kulturowe znajdujące się poza głównymi destynacjami turystycznymi, ale również poza nurtem turystyki masowej. Należy podkreślić, że questing nie jest rozwiązaniem dla turystyki masowej, a szlaki questingowe prowadzą poza głównymi trasami turystycznymi. Szeroko definiowane dziedzictwo kulturowe (tabela 1.) pozwala na poszukiwanie podstaw dla utworzenia szlaków questingowych w wielu polskich miejscowościach i gminach, szczególnie wiejskich i miejsko-wiejskich. Powstaje w ten sposób propozycja zwiedzania dla osób zainteresowanych turystyką kulturową, poszukujących autentyczności i wyjątkowości w odwiedzanych miejscach, ciekawych historii czy wyjątkowych miejsc. Ze szlaków questingowych korzystać mogą zatem turyści indywidualni, turyści uprawiający turystykę rodzinną, pieszą, rowerową, poniekąd też przygodową, dzieci i młodzież szkolna. Wspólnym elementem jest zainteresowanie dziedzictwem kulturowym i różnorodnymi jego przejawami. Szlaki questingowe wskazują miejsca lub obiekty o znaczeniu historycznym lub kulturowym, ale także niematerialne elementy kultury, często pomijane w przewodnikach turystycznych, niekiedy znane tylko w lokalnej społeczności, jak obrzędy, zwyczaje, folklor. Udostępnienie tej wiedzy szerszemu gronu odbiorców odbywać się powinno zatem z szacunkiem dla lokalnej społeczności.

Wykorzystanie w projektowaniu szlaków questingowych szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich w Polsce, przyczynić się może do rozwoju turystyki kulturowej oraz zwiększenia atrakcyjności turystycznej miejsc, które znajdują się poza głównymi regionami turystycznymi. W Polsce utworzono już ok. 250 szlaków questingowych, w tym ok. 200 klasyfikowanych jest jako szlaki kulturowe i historyczne wpisujące się w nurt turystyki kulturowej. Tworzenie unikatowego produktu turystycznego stanowi szansę na wzrost konkurencyjności turystycznej miejscowości w skali lokalnej i regionalnej. Sieć szlaków questingowych w Polsce rozwijana jest systematycznie od 2011 r., kiedy w Bałtowie w województwie świętokrzyskim ukończono projekt „Bałtów – polska stolica questingu”. Szlaki questingowe uzupełniają sieć szlaków turystycznych i kulturowych w Polsce.

Innowacyjność metody questingu oraz szlaku questingowego jako kierunków rozwoju dla turystyki kulturowej rozpatrywać można przede wszystkim w kategoriach innowacji produktowej, marketingowej i organizacyjnej. Dzięki identyfikacji lokalnego potencjału turystycznego w mniejszych miejscowościach położonych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich i jego promocji poprzez sieć szlaków questingowych, turystyka kulturowa zyskuje nowy kierunek rozwoju. Realizacja projektów szlaków questingowych jest z kolei efektem innowacji organizacyjnej – współpracy międzysektorowej podmiotów prywatnych, publicznych i społecznych na rzecz rozwoju turystyki w mniejszych miejscowościach w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Współpraca lokalnych grup działania, instytucji kultury i samorządów terytorialnych z przedstawicielami branży kreatywnej i trenerami questingu pozwala na transfer wiedzy i dobrych praktyk w zakresie innowacyjnych metod aktywizacji turystycznej miejscowości i regionów, czego przykładem może być metoda questingu. Natomiast angażowanie wolontariuszy, animatorów kultury czy regionalistów w prace projektowe nad szlakiem questingowym pozwala zidentyfikować unikatowe cechy lokalnego dziedzictwa kultury. Współpraca międzysektorowa daje możliwość nie tylko kompleksowego opracowania innowacyjnego produktu turystycznego – szlaku

questingowego, ale i jego późniejszej efektywnej promocji jako określonej marki wśród potencjalnych odbiorców – uczestników szeroko definiowanej turystyki kulturowej.

Bibliografia

- Agencja Public Relations Planet PR, 2011, *Strategia rozwoju produktów turystycznych Partnerstwa* www.nadczarnaipilica.pl/data/file/projekt%20wspolpracy/Strategia_rozwoju_produkту_ver.02_-_04.20111.pdf (data dostępu 22.04.2013 r.)
- Białtów – polskie zagłębienie questingu [w:] Serwis internetowy Questing www.baltow.questing.pl/bez-kategorii/baltowpolskie-zaglebie-questingu (data dostępu 30.11.2013 r.)
- Christin D., Buttner C., Repp N., 2012, *CachedSensing: Exploring and documenting the environment as a treasure hunt (Conference Paper)*, [w:] Proceedings – Conference on Local Computer Networks, LCN 2012, 37th Conference on Local Computer Networks Workshops, LCN Workshops 2012, ss. 973-981.
- Chwyszczuk A., 2008, *Jak powstał pierwszy quest w Polsce?*, [w:] Zaręba D., *Ekoturystyka I odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*, Wyd. Fundacja Fundusz Partnerstwa Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, ss. 20-21.
- Clark D., Glazer S., 2004, *Questing. A Guide to Creating Community Treasure Hunts*, University Press of New England, Lebanon.
- Craighead J., *Promoting Cultural Heritage without much cash in the cache: A case for Geocaching (Conference Paper)*, [w:] 15th Americas Conference on Information Systems 2009, AMCIS 2009, s. 1792.
- Glazer S., 2001, *89 Treasure Hunts in the Upper Valley*, Vital Communities, White River Junction.
- Glazer S., 2004, *Valley Quest II: 75 More Treasure Hunts in the Upper Valley*, Vital Communities, White River Junction.
- Glazer S., 2008, *Best of Valley Quest*, Vital Communities, White River Junction.
- Gołoś G., 2013, *Questing i gry terenowe jako atrakcyjne rekreacyjno-edukacyjne formy aktywności na terenach leśnych*, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 34, nr 1, ss. 76-82.
- Hjalager A.-M., 2010, *A review of innovation research in tourism*, *Tourism Management*, 31, nr 1, ss. 1-12.
- Ihamäki P., 2012a, *Fare tale orienteering: Developing art word by letterboxing event*, *Tourismos*, 7, nr 1, ss. 253-268.
- Ihamäki P., 2012b, *Geocachers: The creative tourism experience*, *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 3, nr 3, ss. 152-175.
- Jagusiewicz A., Byszewska-Dawidek M., 2010, *Turystyka wiejska w 2010 roku i założenia jej rozwoju*, Wyd. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Faracik R., Pawlusiński R., 2008, *Usługi i zagospodarowanie turystyczne*, [w:] Kurek W. (red.), *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, ss. 142-195.
- Florys K., Kazior B., 2011, *Badanie obszaru LGR w zakresie możliwości wdrożenia questingu na obszarze Lokalnej Grupy Rybackiej Stowarzyszenia Dolina Karpia*, Wyd. Fundacja Miejsce i Ludzi Aktywnych, Kraków.
- Kaczmarek A., Stasiak A., Włodarczyk B., 2002, *Produkt turystyczny albo jak organizować poznawanie świata*, Wyd. Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Kazior B., 2008a, *Questing – nowa metoda odkrywania dziedzictwa miejsca*, [w:] Zaręba D., *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*, Wyd. Fundacja Fundusz Partnerstwa, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, ss. 17-21.
- Kazior B., 2010b, *Questing – odkrywanie dziedzictwa miejsca*, [w:] Fedas M., Florys K., *Poszukiwanie skarbów na greenways*, Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, ss. 3-7.
- Likhtarovich K., Szustka K., 2013, *Questing – wyprawy odkrywców jako nowa forma aktywnej edukacji plenerowej w lasach i na terenach przyrodniczo cennych*, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 34, nr 1, ss. 319-327.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2008a, *Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*, Wyd. GWSHM Millenium, Gniezno.

- Mikos von Rohrscheidt A., 2008b, *Kulturowe szlaki turystyczne – próba klasyfikacji oraz postulaty w zakresie ich tworzenia i funkcjonowania*, Turystyka Kulturowa www.turystykakulturowa.org, 2, ss. 17-31.
- Osiadacz J., 2012, *Innowacje w sektorze usług – przewodnik po systematyce oraz przykłady dobrych praktyk*, Wyd. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Puczko L., Ratz T., 2007, *Trailing Goethe, Humbert, and Ulysses; Cultural Routes in Tourism*, [w:] Richards G. (red.), *Cultural tourism, Global and Local perspectives*, The Haworth Hospitality Press, Nowy Jork, ss. 131-148.
- Samoląg M., 2013, *Geocaching - nowa forma turystyki kulturowej*, „Turystyka Kulturowa”, Nr 11/2013 (listopad 2013), s. 18.
- Stasiak A., 2011, *Wieś jako obszar turystyki społecznej*, Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, 288, 64. ss. 19-32.
- Sikorska J., 2012, *Questing – nowy sposób na poznanie swojego regionu* [w:] Serwis internetowy National Geographic www.national-geographic.pl/aktualnosci/pokaz/questing-nowy-sposob-na-poznanie-swojego-regionu/ (data dostępu 30.11.2013 r.)
- Vartiainen T., Tuunanen T., 2013, *Co-creation of value for IT-enabled services: A case of geocaching (Conference Paper)*, [w:] Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences 2013, 46th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, HICSS 2013, ss. 1093-1102.
- Walas B. (red.), 2011, *Marketingowa Strategia Polski w Sektorze Turystyki w latach 2012 – 2020*, Wyd. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa.
- Warcholik W., Leja K., 2012, *Gry miejskie jako innowacyjne produkty turystyczne*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, 126, Studia Geographica III, ss. 87-97.
- Wilczyński Ł., 2011a, *Questing – nowy trend w turystyce*, [w:] Włodarczyk B., Krakowiak B., Latosińska J., *Kultura i turystyka. Wspólna droga*, Wyd. Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź, ss. 53-59.
- Wilczyński Ł., 2011b, *Questing™, czyli jak skutecznie wypromować swój region w oparciu o współpracę lokalnej społeczności*, Agencja Public Relations Planet PR www.festiwalpromocji.pl/fileadmin/user_upload/PLANETPR_questing_Jablon_31.03.11.pdf (data dostępu 22.04.2013 r.)
- Serwis internetowy Best Quest www.bestquest.pl (data dostępu 30.11.2013 r.)
- Serwis internetowy Questing www.questing.pl (data dostępu 30.11.2013 r.)
- Serwis internetowy Questing www.questing.pl/wp-content/uploads/2012/10/baltow-front.jpg (data dostępu 30.11.2013 r.)
- Serwis internetowy Wyprawy Odkrywców www.questy.com.pl (data dostępu 30.11.2013 r.)

Questing as an innovation in cultural tourism

Keywords: innovation, questing, quest trail, cultural tourism

Abstract

Questing as a form of exploring and a regional education supporting solution has been introduced for the first time in 1990s, in the United States of America. In Poland, questing and quest trails are a relatively new option. They are being developed on a large scale since 2011, that is when a unique project was carried out for Świętokrzyskie Voivodeship. The project concerned a touristic product called “Baltów – Polish capital of questing”. The aim of this article is to present questing as a solution for Polish cultural tourism, which is innovative, yet based on the cultural heritage of the given areas. The article reviews the theoretical assumptions of questing, which were developed by Delia Clark and Steven Glazer, the initiators of questing in the USA. Creation of about 200 either cultural or historical quest trails in Poland is a great example of an intersectoral cooperation on a local level, which aims to popularize the cultural heritage and make it more accessible, knowing how crucial is its role in the development of cultural tourism.